Ümmü'd-Derdâ ibadete düşkünlüğüyle de bilinirdi. Kadınlar onun yanında toplanır, kendisiyle birlikte ibadet ederlerdi. Tâbiînden Avn b. Abdullah, Ümmü'd-Derdâ'nın meclislerinde Allah'ı zikrettiklerini söylemiştir. Ümmü'd-Derdâ bu meclislerde vaaz eder, güzel ve hikmetli sözler söyler, bazan bunları levhalara yazarak talebelerine verirdi. Onun çevresindeki insanların ibadet hayatına dikkat ettiği, Kur'an okumayan kimselerle yolculuğa çıkmadığı, fakirlerle oturup kalktığı, insanlara dünyanın cazibesine kapılmamalarını öğütlediği belirtilmiştir. Altı ay Kudüs'te, altı ay Dımaşk'ta ikamet ettiği belirtilen Ümmü'd-Derdâ'nın hayat tarzına dair rivayetler onun tam anlamıyla bir zühd hayatı yaşadığını göstermektedir. Bunda muhtemelen Ebü'd-Derdâ'nın kimseden bir şey istememesi yönündeki tavsiyeleri önemli rol oynamıştır. Meymûn b. Mihrân, Ümmü'd-Derdâ'nın kalın kumaştan dokunmuş bir baş örtüsü örttüğünü, kaşlarına kadar indirdiği örtüsünü bir deri parçası ekleyerek uzattığını, namazlarını daima ilk vaktinde kıldığını zikretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl,* IX, 463; İbn Hibbân, *eş-Şiḳāt,* V, 517; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), I, 229; V, 606; İbn Asâkir, *Târîḫu Dımaşḳ* (Amrî), LXX, 146-164; İbnü'l-Cevzî, *Ṣıfatü'ṣ-ṣafve,* IV, 294-297; İbnü's-Salâh, *ʿUlûmü'l-ḥadîs,* s. 306; Mizzî, *Tehẕîbü'l-Kemâl,* XXXV, 352-358; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâ',* IV, 277-279; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cîze 1418/1998, XII, 336; İbnü'l-Cezerî, *Ġāyetü'n-Nihâye,* II, 354; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehẕîbü't-Tehẕîb,* Beyrut 1412/1991, VI, 625-626; Abdullah Aydınlı, "Ebü'd-Derdâ", *DİA,* X, 310.

AYŞE ESRA ŞAHYAR

ÜMMÜ EYMEN

(أمّ أيمن)

Ümmü Eymen Bereke bint Saʿlebe b. Amr el-Habeşiyye (ö. 24/645 [?])

Hz. Peygamber'in dadısı, sahâbî.

İlk oğlu Eymen'e nisbetle Ümmü Eymen, bazan da Ümmü'z-Zabâ veya Ümmü Üsâme künyeleriyle anılır. Habeş asıllı olup Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in kölesi iken miras yoluyla babası Abdullah'a veya annesi Âmine'ye, onlardan da kendisine intikal etti. Onun Hz. Hatice'nin kız kardeşi tarafından Resûl-i Ekrem'e hibe edildiği de rivayet edilmektedir. Ümmü Eymen'in doğumundan itibaren Hz. Muhammed'in dadılığını yaptığı, onu emzirdiği, annesiyle birlikte Medine'ye dayılarını ziyarete gidip dönerken Ebvâ'da Âmine vefat ettiğinde onun yanında bulunduğu, kendisini Mekke'ye getirdiği ve büyüyünceye kadar dadılığına devam ettiği rivayetine bakılırsa Resûl-i Ekrem'e miras yoluyla intikal ettiği görüşü daha doğru olmalıdır. Hz. Muhammed, Hatice ile evlenince Ümmü Eymen'i âzat etti. O da Ubeyd b. Zeyd el-Hazrecî ile evlendi, bu evlilikten Eymen doğdu. Kocası ölünce, peygamberlikten kısa bir süre sonra Resûlullah'ın âzatlı kölesi Zeyd b. Hârise ile evlendi, bu evlilikten de Üsâme b. Zeyd dünyaya geldi. Resûl-i Ekrem, İslâmiyet'in ilk günlerinde kendi ev halkıyla birlikte müslüman olan Ümmü Eymen'i dedesinden ve babasından kalma bir yâdigâr kabul eder, onu "annemden sonra annem" diye sever, zaman zaman kendisini ziyaret ederdi. Hz. Peygamber'in hicretten sonra Zeyd b. Hârise ile Ebû Râfiʿ'e Mekke'den Medine'ye getirttiği ailesi ve yakınları arasında Ümmü Eymen ve oğlu Üsâme de vardı.

Ümmü Eymen, Resûlullah ile birlikte Uhud Gazvesi'ne katıldı, orada askere su dağıttı, yaralıları tedavi etti, bozguna uğradıkları zaman askeri savaşa teşvik etti. Bir grup kadınla birlikte Hayber Gazvesi'ne iştirak ettiği için ganimetlerden kendisine pay verildi. Oğulları Eymen ve Üsâme ile birlikte Huneyn Gazvesi'ne de katıldı. Bu savaşta Hz. Peygamber'in yakın çevresinde bulunup onu koruyanlardan biri olan oğlu Eymen Huneyn Gazvesi'nde, Mûte Savaşı'nın (8/629) kumandanlarından olan eşi Zeyd b. Hârise de bu savaşta şehid düştü. Ümmü Eymen konuşma sırasında peltek "se"leri sîn gibi telaffuz ederdi; Resûl-i Ekrem onun bir türlü söyleyemediği "selâmullâhi aleyküm" yerine kısaca "selâm" demesine izin vermişti. Resûlullah'ın vefatından sonraki günlerde Hz. Ebû Bekir ile Ömer, zaman zaman onu ziyaret ederdi. Bu ziyaretlerden birinde Ümmü Eymen ağlamış, niçin ağladığını sorduklarında, "Hz. Peygamber'in vefat edeceğini biliyordum, ben vahyin kesilmesine ağlıyorum" demişti. Hz. Ömer'in vefatına ise, "İslâm bugün zayıfladı" diye göz yaşı dökmüştü (İbn Saʿd, VIII, 226, 227).

İbnü's-Seken, Ümmü Eymen'in Resûl-i Ekrem'in vefatından beş ay sonra (11/632), İbn Mende, Hz. Ömer'in ölümünden yirmi gün sonra (23/644), Vâkıdî ise Hz. Osman'ın hilâfetinin ilk günlerinde (24/645) vefat ettiğini zikretmiş ve Bakiʿ Mezarlığı'na gömüldüğünü belirtmiştir (İbn Saʿd, VIII, 226). İbn Ebû Hâtim, Ümmü Eymen'in iki hadis, Zehebî (*Aʿlâmü'n-nübelâ',* II, 227) ve başkaları ise beş hadis rivayet ettiğini, bunların Bakî b. Mahled'in *el-Müsned*'inde bulunduğunu belirtmiştir. Ümmü Eymen kendisi gibi Habeşli olan, aynı isim ve künyeyi taşıyan Hz. Peygamber'in hanımı Ümmü Habîbe'nin hizmetçisi Ümmü Eymen Bereke ile zaman zaman karıştırılmıştır. Nitekim İslâmiyet'in ilk yıllarında müşriklerden gördükleri zulüm üzerine Habeşistan'a hicret edenlerden biri Ümmü Habîbe'nin hizmetçisi Ümmü Eymen olduğu halde bu ikisinin isimleri yine karıştırılmıştır. Fakat İbn Hacer, bu olayda adı geçen Ümmü Eymen'in Ümmü Habîbe'nin hizmetçisi olduğunu belirtmektedir (*el-İṣâbe,* IV, 250). Aynı karışıklık bu iki hanımın vefat tarihlerinde de görülür. Mehmet Cemal Öğüt, *İslâm Tarihinin Maruf Simalarından Hazreti Muhammedin Dadısı Ümmü Eymen* adlı bir risâle kaleme almıştır (İstanbul 1941).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Meġāzî,* I, 241, 249-250, 278, 288; II, 430, 685; III, 922, 1119, 1120; İbn Saʿd, *eṭ-Ṭabaḳāt,* VIII, 223-227; İbn Kuteybe, *el-Maʿârif* (Ukkâşe), s. 144-145, 150, 164; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl,* IX, 461; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), IV, 70-71; İbn Abdülber, *el-İstîʿâb,* IV, 250-251, 431-432; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (Bennâ), VII, 303-304; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâ',* II, 223-227; İbn Hacer, *el-İṣâbe,* IV, 249-250, 432-434; Mehmet Cemal Öğüt, *Ümmü Eymen,* İstanbul 1941; Ahmed Halîl Cumʿa, *Nisâ' min ʿaṣri'n-nübüvve,* Beyrut 1412/1992, I, 35-43.

BÜNYAMİN ERUL

ÜMMÜ'l-FAZL

(أمّ الفضل)

Ümmü'l-Fazl el-Kübrâ Lübâbe bint Hâris b. Hazn el-Hilâliyye

Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın hanımı, sahâbî.

Annesinin adı Hind bint Avf olup Resûl-i Ekrem'in hanımı Meymûne'nin kız kardeşidir. Hâlid b. Velîd'in annesi olan diğer kız kardeşi Lübâbe'den dolayı Lübâbe el-Kübrâ diye anılır. Resûlullah'ın hanımı Zeyneb bint Huzeyme, Hz. Hamza'nın hanımı Selmâ (Sülmâ) bint Umeys ve önce Caʿfer b. Ebû Tâlib'le, onun vefatından sonra Hz. Ebû Bekir ve onun ölümünün ardından Hz. Ali ile evlenen Esmâ bint Umeys, Ümmü'l-Fazl'ın anne bir kardeşleridir. Hz. Hatice'den sonra müslüman olan ikinci kadındır. Oğlu Abdullah'ın, annesi ve kendisinin Kur'an'ın, "kadınlardan ve çocuklardan müstazʿaf olanlar" diye bahsettiği (en-Nisâ 4/98) hicretten muaf tutulanlar arasında yer aldıklarını söylemesine bakılırsa